

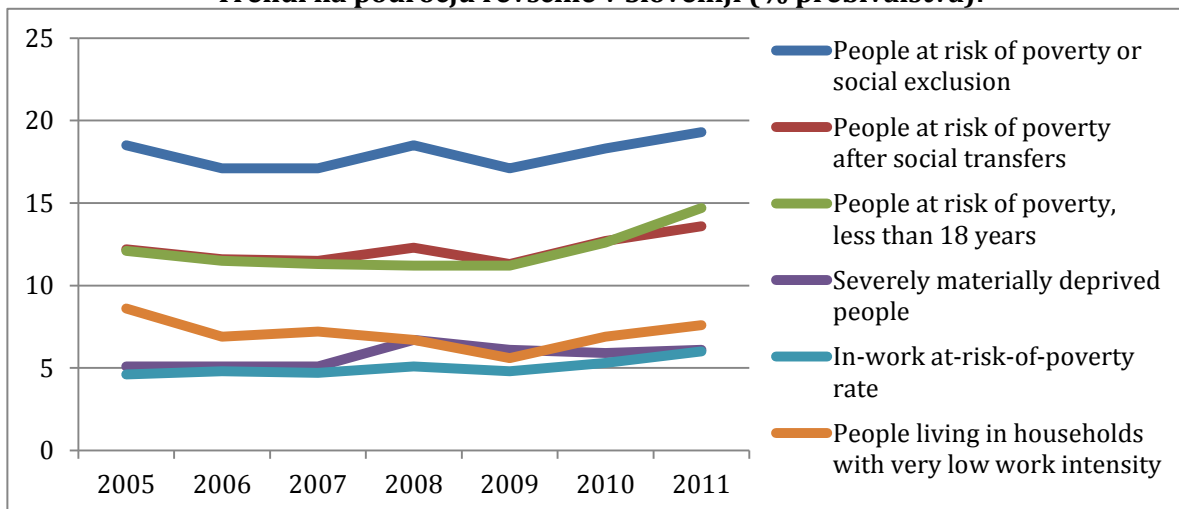
1. REVŠČINA

1.1 Trenutni trendi

Razvoj revščine in socialne izključenosti v vaši državi na podlagi Evropskega statističnega urada:

- Skoraj vsi kazalniki revščine so med letoma 2008 in 2012 (rahlo) narasli, pri čemer je **največji porast mogoče opaziti pri revščini med otroci, in sicer za 3,5 odstotne točke** (z 11,2 % leta 2008 na 13,5 % leta 2012). Ne glede na to pa so vse stopnje revščine (precej) pod povprečjem v EU.
- Poleg revščine med otroci je mogoče **opaziti največje sorazmerno zvišanje v stopnji revščine med zaposlenimi, ogroženimi zaradi revščine**, ki je naraslo s 5,1 % leta 2008 na 6 % leta 2011. **Najbolj** je ta porast opazen **med zaposlenimi moškimi** (za 1,7 odstotne točke na 7,2 % leta 2011), medtem ko je stopnja zaposlenih žensk, ogroženih zaradi revščine, ostala nespremenjena (4,5 %).
- **Revščina je močno prisotna tudi med starejšimi.** Tako je bila leta 2011 stopnja tveganja revščine starejših od 65 let 20,9-odstotna. Kako živijo starejši, kaže tudi podatek o stopnji materialne prikrajšanosti starejših od 65 let, ki je leta 2011 dosegla 19,5 %. Pri obeh kazalnikih je v Sloveniji opaziti predvsem visoko razliko med starejšimi (65+) in povprečjem za celotno prebivalstvo (13,6 % na pragu revščine oz. 17,2 % materialno prikrajšanih).

Trendi na področju revščine v Sloveniji (% prebivalstva):

Poleg zgornjih podatkov je mogoče opaziti naslednje:

- Opaziti je mogoče **višjo stopnjo tveganja revščine in materialne prikrajšanosti pri starejših ženskah** v primerjavi z moškimi, vrednosti obeh kazalnikov pa so se v času od začetka krize povišale.¹
- V letih 2012 in 2013 se je stanje zaradi gospodarske in finančne krize v Sloveniji bistveno poslabšalo, še zlasti v gospodinjstvih z več otroki.
- Nadalje velja poudariti, da so prožne oblike zaposlovanja, ki delodajalcem omogočajo lažje prilagajanje povpraševanju, za zaposlene dohodkovno manj ugodne. Ti so bolj izpostavljeni tveganju revščine kot stalno zaposleni, **najvišje pa je tveganje med samozaposlenimi**. Med začasno zaposlenimi je bila v letu 2011 stopnja tveganja revščine v Sloveniji (14 %) skoraj štirikrat višja kot pri stalno zaposlenih (3,6 %), kar lahko kaže na večjo koncentracijo nizkih letnih dohodkov

¹ Urad za makroekonomske analize in razvoj (UMAR), 2013. Poročilo o razvoju 2013, str. 77. URL: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dr/13/A_por13_s.pdf

med začasno zaposlenimi, saj zaposlitev ne traja vse leto (npr. pri študentskem delu ali delu prek agencij za posredovanje dela). Ravno tako se pri starejših stopnje tveganja revščine v Sloveniji povečujejo.²

- Analiza nove socialne zakonodaje, ki je bila sprejeta leta 2010 in jo je naredil Inštitut RS za socialne zadeve,³ je pokazala, da so bolj prizadete in v slabšem položaju kot pred sprejetjem teh predpisov **družine, ki odplačujejo posojila** za reševanje stanovanjskega vprašanja, **družine z dijaki ter velike družine** (kadar poleg otroškega dodatka uveljavljajo še katero drugo pravico), starejše osebe, osebe v starosti nad 50 let do starosti 63 let (za ženske) oziroma 65 let (za moške).
- Karitas Slovenija poudarja, da **revščina prihaja do izraza posebno ob začetku šolskega leta**, ko organizacija pomaga ljudem s šolskimi potrebščinami. Karitas Slovenija se dnevno srečuje z novimi prosilci iz družin, v katerih **sta bila prej oba starša zaposlena in sta sedaj oba izgubila delo** (šokantna situacija za družino). Poleg nujenja materialne pomoči poskuša Karitas tem ljudem pomagati, da ostanejo vitalni in ne zapadejo v depresijo. Organizacija jih uči, kako lahko prihranijo nekaj sredstev s tem, da izkoristijo okoljske vire, varčujejo s porabo energije ter so medgeneracijsko solidarni.
- Zaradi spremenjenih demografskih razmer je v socialnem in zdravstvenem sistemu **močno izpostavljena problematika starejših**. Po eni strani se starejši pogosto soočajo z nizkimi prihodki (pokojninami), zaradi česar je visoka tudi stopnja tveganja revščine pri starejših, še posebej pri starejših osebah, ki živijo same, predvsem ženskah (**skoraj vsaka druga ženska, stara nad 65 let, ki živi sama, ima razpoložljive dohodke pod nacionalno mejo tveganja revščine**); poleg tega pa jih prizadenejo tudi dodatni stroški zaradi bolezni, ki so povezane s starostjo, in drugi stroški, potrebni za ohranjanje samostojnega življenja. Ob tem velja dodati še, da je zaradi finančnih težav (na strani starejših ali njihovih bližnjih sorodnikov) kar **250 starejših v letu 2012 zapustilo domove za ostarele in se vrnilo na svoje domove oziroma k sorodnikom – kar je posledica finančne in gospodarske krize**. Karitas Slovenija opaža tudi, da je vse več starejših osamljenih, kar poskusijo rešiti s pomočjo mreže 9400 prostovoljcev. Interna raziskava, izvedena leta 2010,⁴ je pokazala, da se kar **60 % starejših počuti osamljene**.

1.2 Trenutni razvoj politik

Od prejšnjega leta je mogoče zaznati naslednji razvoj politik:

S 1. januarjem 2013 se je **minimalna plača uskladila** z medletno rastjo cen v letu 2012 (2,7 %) in znaša 783,66 evrov bruto. To je sicer pozitivno vplivalo na znižanje plačne neenakosti in deleža zaposlenih z nizkimi plačami, je pa seveda hkrati ustvarjalo velike pritiske na konkurenčnost gospodarstva in imelo za posledico tudi zmanjšanje števila delovnih mest.

Zavod RS za zaposlovanje je objavil več **razpisov za spodbujanje zaposlovanja ranljivih skupin** – kot npr. 50plus za zaposlovanje starejših, Prvi izziv za zaposlovanje mlajših od 30 let itd.

Avgusta 2012 so bili objavljeni rezultati razpisa »**Spodbujanje razvoja socialnega podjetništva**«, v okviru katerega je bilo izbranih 11 projektov, med njimi tudi projekt, ki ga je prijavil Zavod Pelikan Karitas, ustanovljen s strani Slovenske Karitas.

Ocena nacionalnega reformnega programa Slovenije in politik, na katere se nanaša:

Nacionalni reformni program 2013–2014 predvideva pripravo predloga zakona do konca leta 2013, ki bo urejal izvajanje dejavnosti **dolgotrajne oskrbe** in zavarovanje za dolgotrajno oskrbo. Namen zakona je omogočiti razvoj enotnega, celovitega sistema dolgotrajne oskrbe in dolgoročno prispevati k zmanjšanju tveganja revščine med starejšimi. Z zakonom bodo zdravstvene in socialne storitve povezane v enovit sistem, prednost pri izvajanju storitev pa bodo imele tiste, ki se izvajajo na domu upravičenca ali v lokalnem okolju. **Poseben poudarek bo namenjen preventivi, zgodnji**

² Prav tam, str. 12, 55, 180

³ Inštitut RS za socialne zadeve, <http://www.irssv.si/>

⁴ Dr. Potočnik, Vinko, 2011. *Nič revščine. Pogledi prejemnikov pomoči Karitas ter pastoralnih in karitativnih delavcev*. Ljubljana.

rehabilitaciji in uporabi IKT. Poleg tega predvideva v letu 2013 resorno ministrstvo **sprejem dopolnitev in sprememb socialne zakonodaje**, s katerimi bi odpravili največje negativne učinke, ki so nastali po sprejetju socialnih zakonov leta 2010.

Nadalje je na podlagi sprejetega Zakona o socialnem podjetništvu v letu 2013 predvideno sprejetje **Strategije za razvoj socialnega podjetništva** za obdobje 2013–2016, ki bo podlaga za pripravo in financiranje ukrepov za izvedbo te strategije.

Ključne strateške usmeritve v **Resoluciji o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020** so sicer dobro postavljene, sodobne in mednarodno primerljive, vendar aktualno dogajanje ne daje zaupanja v njihovo uresničevanje.

Karitas Slovenija poudarja, da država sicer sprejema zakonodajo in ima vizijo, vendar se v praksi stvari pogosto odvijajo počasneje. Kot je omenjeno zgoraj, **je število ranljivih skupin v porastu**. Prav tako so v porastu razne moderne bolezni (npr. depresija), mladi so brez energije, vse več ljudi (še posebej mladih) pa se sooča z alkoholizmom. Vse to kaže na poslabšanje socialne situacije v državi.

Karitas Slovenija tudi poudarja, da je nevladnim organizacijam (NVO) v vladnih reformnih programih namenjeno premalo prostora. Tako so na primer preslabo določene prednostne naloge, vključno s sredstvi za izvajanje dejavnosti nevladnih organizacij (na primer sredstvi za prosilce pomoči, finančnimi sredstvi ter sredstvi za delovanje, usposabljanja itd.).

Ocena specifičnih priporočil za Slovenijo, sprejetih leta 2013:

V splošnem je specifično priporočilo 1 ustrezno obravnavano, vendar se zaradi sprejetih reformnih ukrepov ne smejo zmanjšati pravice s področja socialnega in zdravstvenega varstva.

Tudi specifično priporočilo 2, da je treba vzpostaviti sistem dolgoročne oskrbe ter zagotoviti ukrepe, s katerimi se omogoči neodvisno življenje izven institucij najtežjim invalidom, je ustrezno obravnavano.

1.3 Priporočila

- Sprejetje spremembe socialne zakonodaje, s katero bodo odpravljeni največji negativni učinki, ki so nastali po sprejetju socialnih zakonov leta 2010.
- Sprejetje zakona o dolgotrajni oskrbi in osebni pomoči za invalide.
- Zagotavljanje večje učinkovitosti delovanja institucij na področju socialnega varstva.
- Spodbujanje razvoja socialnega podjetništva, ki je trenutno preozko zastavljeno.
- Priprava resolucije o družinski politiki, da se vsaki družini in vsem otrokom zagotovijo enake možnosti.

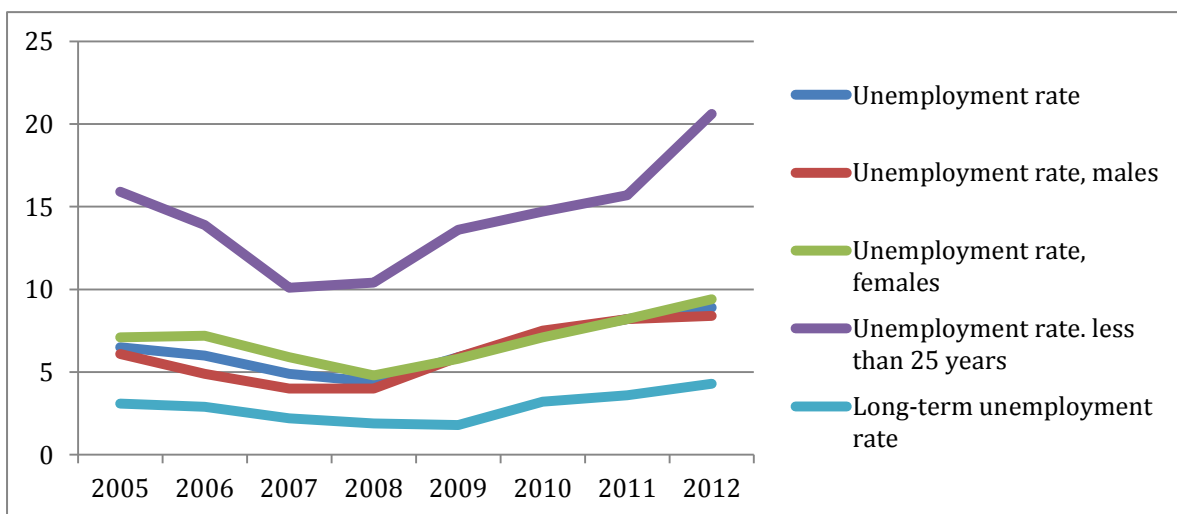
2 ZAPOSLOVANJE

2.1 Trenutni trendi

Razvoj zaposlovanja v Sloveniji:

- **Stopnja brezposelnosti se je več kot podvojila**, in sicer s 4,4 % leta 2008 na 8,9 % leta 2012. **Največji porast stopnje brezposelnosti je opazen med mladimi**, in sicer je ta za 10,2 odstotni točki narasla na 20,6 % leta 2012, a je še vedno pod povprečjem v EU (22,8 %).
- Stopnja zaposlenosti se je z 72 % leta 2008 spustila na 68,3 % leta 2012, kar je nekoliko pod povprečjem EU (68,5 %). Če si natančneje pogledamo stopnjo brezposelnosti med moškimi (71,8 % leta 2012) in ženskami (64,6 % leta 2012), opazimo, da je ta višja od povprečja v EU tako pri moških (68,5 %) kot pri ženskah (62,4 %).
- **Stopnja dolgotrajne brezposelnosti se je več kot podvojila**, in sicer z 1,9 % leta 2008 na 4,3 % leta 2012, pri čemer so bolj prizadeti moški (4,1 % leta 2012) kot ženske (4,4 % leta 2012).

Trenzi na področju zaposlovanja v Sloveniji (% prebivalstva):

Poleg zgornjih podatkov opaža Karitas Slovenija naslednje:

- Zaradi svetovne gospodarske krize, ki je prizadela zlasti nekatere evropske države, med njimi tudi Slovenijo, se je stopnja brezposelnosti dvignila za 100 % glede na obdobje 2004–2008. **K porastu brezposelnosti so najverjetneje prispevale tudi nekatere napačne in prepozne vladne odločitve** v obdobju 2009–2013, na primer **pospešeno zadolževanje države z namenom vzdrževanja socialnega miru**. Vplivneži so menili, da bo kriza kratkotrajna in se bo majhna država iz nje izvlekla po inerciji, ko bodo iz krize izstopile njene največje trgovske partnerice. Ena od posledic je tudi **pomanjkanje vizije o zaposlovanju mladih, ki končajo šolanje** visoko izobraženi, a na žalost usposobljeni za poklice v državnih ali finančnih ustanovah, ki imajo finančne težave tako pri pridobivanju novih delavcev (še posebej mladih) kot tudi pri zagotavljanju lastnega delovanja. V Sloveniji je **preveč visoko izobraženih mladih s področja družboslovja** (na primer politologije, množičnih komunikacij), premalo pa je srednje izobraženih (npr. gradbincev, ključavničarjev ipd.).
- **Izobraževalni sistem med študenti ne spodbuja samoiniciativnosti**. Mladi se po končanem študiju prijavijo na zavodu za zaposlovanje v upanju, da bodo prejeli vsaj del socialne pomoči.
- **Gospodarsko okolje ne omogoča svobodne podjetniške miselnosti** (zaradi prevelikih davkov, predrage infrastrukture in premalo tehničnega znanja).
- Omejeni programi zaposlovanja temeljijo predvsem na subvencijah s kratkotrajnim učinkom (1–2 leti). Nato se osebe vrnejo na zavod za zaposlovanje, pogosto dodatno obremenjene s posojili.
- Velika odvisnost od socialnih transferjev povečuje javnofinančni primanjkljaj. **Država s tem ne spodbuja posameznikov za zaposlitev**, ampak jim daje občutek, da se jim ne splača hoditi v

službo, saj so socialni transferji skoraj enaki. Poleg tega vlada ne zna ukrepati glede spodbujanja ljudi za iskanje zaposlitve, opravljanje družbenokoristnega dela ali glede sodelovanja z nevladnimi organizacijami. Država ne vidi nevladnih organizacij v vlogi mentorjev in motivatorjev, ki bi ljudem pomagali ohranjati človeško dostojanstvo. Organizacija Caritas Slovenija meni, da je ravno to njeno poslanstvo, vendar na voljo nima dovolj finančnih sredstev s strani države.

2.2 Trenutni razvoj politik

Od prejšnjega leta je mogoče zaznati naslednji razvoj politik:

Pozitivnih trendov ni mogoče opaziti. Večino sredstev država nameni za subvencije. Zakonodaja je še vedno toga in ne omogoča kombiniranja ukrepov po meri in ambiciji ljudi, ampak poskuša regulirati združljivost različnih idej. **Prenosa znanja s starejših na mlajše ni**, saj je v gospodarstvu še vedno prisotna težnja po čimprejšnji upokojitvi starejših delavcev, ki jih ne nadomestijo mlajši.

Trendi v Sloveniji se bodo spremenili, ko bodo ljudje spoznali, da država ni samopostrežna trgovina, ki mora odločati o vseh postopkih in z zakonodajo urejati vsak korak posameznikov. Tako se namreč onemogoča razvoj podjetniške miselnosti, kar posledično ovira razvoj gospodarstva, podjetništva, trga in delovanja nevladnih organizacij. **Brezposelnost bi se v Sloveniji lahko znižala s povezovanjem ukrepov aktivne politike trga dela z realnimi potrebami gospodarstva.** Drugi segment težav pa se navezuje na kmetijstvo, saj mladi s podeželja še vedno iščejo delo samo v mestih, kar spominja na trend v času socializma, ko so ljudje bežali s podeželskega okolja v mesta. Posledica je omejena samooskrba države ter zaraščanje kmetijskih površin. V programu aktivne politike zaposlovanja bi se bilo treba osredotočiti na posamezne panoge in sprejeti ustrezne ukrepe glede na trenutne potrebe gospodarstva.

V Sloveniji pa se pojavlja tudi **problem financiranja nevladnih organizacij**, saj so mnoge med njimi odvisne le od financiranja s strani države in tako ne morejo celovito in neodvisno opravljati svojega poslanstva.

Država ni pripravljena zaupati vseh sredstev nevladnim organizacijam ali omogočiti drugačne davčne olajšave v prid tem organizacijam, ki v celoti pokrivajo določene programe za zmanjševanje revščine, kot so delo z odvisniki in ženskami v stiski, pomoč na domu, pomoč osebam z duševnimi težavami. Tako po nepotrebnem bremeni nevladne organizacije z administracijo (s prezahtevnimi razpisnimi pogoji glede sofinanciranja, poročil itd.). Zaupati bi jim morala sredstva in strokovno pomoč pri delu z najbolj ranljivimi skupinami, saj imajo te organizacije razvito mrežo lokalnih enot in prostovoljcev, ki so usposobljeni za medsebojno sodelovanje na lokalni in nacionalni ravni. S svojo 20-letno tradicijo v novi državi so si **nevladne organizacije pridobile zaupanje uporabnikov pomoči. To je kapital, ki bi ga država morala znati unovčiti pri zmanjševanju revščine.** Organizacija Caritas Slovenija je s svojimi 444 enotami na lokalni ravni in 9400 prostovoljci priznana kot organizacija, ki zna priskočiti na pomoč ljudem v stiski v lokalnem okolju in jim pomaga ohranjati človeško dostojanstvo.

Ocena nacionalnega reformnega programa Slovenije in politik, na katere se nanaša:

Nacionalni reformni program za leto 2013 predlaga nove ukrepe, ki pa še vedno odražajo močno težnjo k uravnavanju in se neustrezno lotevajo izboljšanja stanja na področju zaposlovanja.

Ocena specifičnih priporočil za Slovenijo, sprejetih leta 2013:

Za izboljšanje stanja na področju zaposlovanja v Sloveniji sta ustrezni naslednji priporočili: **specifično priporočilo 2** o okrepitvi dolgoročne vzdržnosti pokojninskega sistema in **specifično priporočilo 3** o zagotavljanju, da trendi na področju plač, vključno z minimalno plačo, podpirajo konkurenčnost in ustvarjanje delovnih mest, ter o spremljanju učinkov nedavne reforme trga dela in uvajanju aktivne politike trga dela.

V splošnem velja, da so lahko vsa specifična priporočila za Slovenijo učinkovita, vendar se utegne zgoditi, da jih vlada ne bo mogla uresničiti zaradi trenj znotraj koalicije in socialnega dialoga s sindikati.

2.3 Priporočila

- Treba je vpeljati spremembe na področju delovanja zavoda za zaposlovanje ter uvesti ukrepe za zagotavljanje boljše mobilnosti in prožnosti na delu.
- Nadalje se je treba posvetiti reformi trga dela, za kar je potrebna finančna pomoč, še posebej za manjša podjetja.
- Država naj zagotovi nevladnim organizacijam finančna sredstva in druge vire, pri čemer naj daje poudarek delu z odvisniki, s socialno prikrajšanimi ženskami in starejšimi generacijami, ki ne morejo več uspešno iskati zaposlitve na trgu dela.
- Potrebno je financiranje pripravništva mladim, ki končajo izobraževanje, saj jim to lahko pomeni odskočno desko za njihovo nadaljnjo poklicno pot.

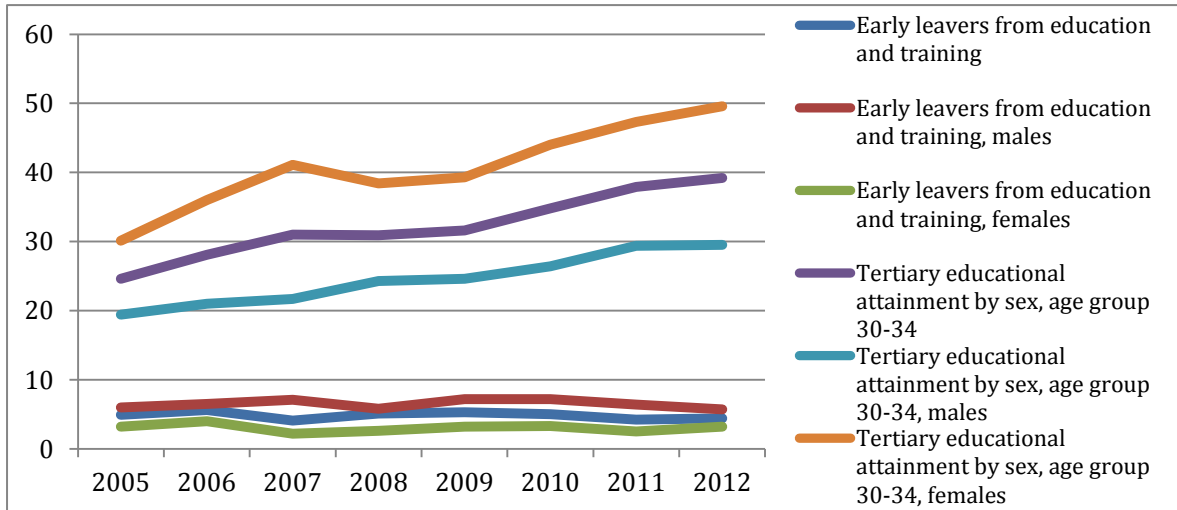
3. IZOBRAŽEVANJE

3.1 Trenutni trendi

Razvoj izobraževanja v Sloveniji:

- Splošna **stopnja zgodnjega opuščanja šolanja** je v času opazovanja nihala in se je spustila s 5,1 % leta 2008 na 4,4 % leta 2012. **Pri fantih ostaja stopnja precej više** (5,7 % leta 2012) kot pri dekletih (3,2 % leta 2012); vendar je zgodnje opuščanje šolanja še vedno pod povprečjem v EU (12,8 %).
- Doseganje visokošolske izobrazbe se je povečalo s 24,3 % leta 2008 na 29,5 % leta 2012, zlasti zaradi **precejšnjega povečanja (11,2 odstotne točke) deleža žensk, ki so zaključile univerzitetno izobraževanje** (49,6 % leta 2012 v primerjavi z 29,5 % moških).

Trendi na področju izobraževanja v Sloveniji (% prebivalstva):

- Zgornji podatki o zgodnjem opuščanju šolanja so natančni, vendar so lahko do določene meje zavajajoči, saj **ne prikazujejo vse večjega števila otrok in mladih iz ranljivih skupin družbe, ki opuščajo šolanje**. Zato je treba v tem kontekstu dodati še skupino revnih ali socialno ogroženih otrok in mladih, otroke priseljencev ter otroke in mladostnike s posebnimi izobraževalnimi potrebami. Podatki na nacionalni ravni kažejo na stalni porast vseh omenjenih skupin v državi vse od leta 2008 naprej. Na voljo **ni dovolj sistemskih rešitev za učence in mladino**, ki bi omogočale njihovo spremljanje in vrnitev v sistem izobraževanja ali usposabljanja.
- Posebno pozornost je treba nameniti otrokom s posebnimi potrebami in vključitvi romskih otrok v šole s prilagojenim programom.

- Podatki so morda enostranski, saj ne zajemajo vseh ranljivih skupin, ki so izpostavljene zgoraj. Zaradi majhnosti države in neenakomerno razvitih regij so v Sloveniji **velike razlike v pojavu ranljivih skupin** in posledično v dostopnosti različnih podpor in storitev, ki jih zagotavlja sistem. Prav v tem delu opravljajo veliko poslanstvo nevladne organizacije (tudi Karitas).

3.2 Trenutni razvoj politik

Od prejšnjega leta je mogoče zaznati naslednji razvoj politik:

V letu 2012 so bile sprejete številne spremembe na področju izobraževanja, vendar je njihova izvedbena raven z letom 2013 glede na znano ekonomsko stanje v državi vprašljiva. Vsekakor se bodo **sredstva za omenjeno področje krčila**, normativi naj bi se na primarni in sekundarni ravni izobraževanja spreminjali. Konstantna raven ostaja na ravni predšolske vzgoje, kjer Slovenija dejansko ostaja v vrhu EU po vključenosti predšolskih otrok v vrtce, in sicer v obeh starostnih skupinah (okoli 75 % vseh predšolskih otrok v državi).

Strokovni standardi na ravni poklicnega izobraževanja ne kažejo najbolj optimistične slike. **Zaradi varčevalnih ukrepov se združujejo nekateri šolski centri**, kar sicer z vidika racionalizacije ni nič slabega, če ne bi ob tem izgubljali nekaterih programov. Tako se na primer **zmanjšujeta programa lesarstva in gozdarstva, čeprav je Slovenija država z velikim gozdnim bogastvom**.

Kljub prizadevanju posameznikov in nevladnih organizacij Slovenija ni uspela urediti zgodnje obravnave najmlajših otrok vseh rizičnih skupin: otrok s posebnimi potrebami, revnih priseljencev in ogroženih otrok (tj. populacija 20 % predšolskih otrok).

Ocena nacionalnega reformnega programa Slovenije in politik, na katere se nanaša:

Resorno ministrstvo za delo družino in socialne zadeve je oblikovalo nacionalni **program za mladino in otroke**, ki nakazuje nekatere rešitve v povezavi z zgoraj izpostavljenimi problemi. Situacija, ki trenutno vlada v državi, pa **zahteva intenziven akcijski načrt za krajše obdobje**, ki bi vsem otrokom zagotavljal **enake izhodiščne možnosti v izobraževanju**, saj je sistem trenutno neučinkovit.

Ocena specifičnih priporočil za Slovenijo, sprejetih leta 2013:

V splošnem velja, da so lahko vsa specifična priporočila s področja izobraževanja za Slovenijo učinkovita, vendar se utegne zgoditi, da jih vlada ne bo mogla uresničiti zaradi trenj znotraj koalicije in socialnega dialoga s sindikati.

3.3 Priporočila

- **Nujno je urediti prehajanje med stopnjami izobraževanja** (iz osnovne šole v srednjo ali poklicno šolo) oziroma **sistemske pristopiti k sistemu certificiranja** za deficitarne poklice kot tiste, ki jih lahko opravljajo ranljive skupine mladih (mladostniki s posebnimi potrebami).
- Spremeniti je treba zavest o pomembnosti poklicnega izobraževanja in uvesti **klasično vajeništvo po vzoru nemškega in avstrijskega modela**. Caritas Slovenija opaža, da izobraževanje ni praktično zasnovano niti v osnovnih šolah, kjer je naravnano le na kampanjsko pridobivanje znanja za teste, niti v srednjih ali višjih šolah (z nekaj izjemami).
- Če rešitve niso mogoče takoj, naj se mladi zaposlujejo preko javnih del ali za polovični delovni čas, kjer bodo vsaj delno vključeni v neko socialno sredino.
- Vse **ukrepe je treba uskladiti med naslednjimi resorji**: delo, družina, izobraževanje in zdravstvo. Ob razpadu javne mreže postaja **zdravstveni sistem za mlade in otroke posebej zaskrbljujoč**.
- Spodbuditi je treba bolj sistematično vključevanje nevladnih organizacij in drugih prostovoljcev v pomoč mladim in otrokom iz rizičnih skupin (**aktivno državljanstvo za vse**).